

Renata Putzlacher - Buchtová

Jan Pilař a jeho překlady polské poezie (mj. K. I. Gałczyńskiego) do češtiny

Jan Pilař, český lyrický básník a esejista socialistické orientace, překladatel z polštiny (za jazykové spolupráce překládal také poezii z albánštiny, bulharštiny, ruštiny, němčiny a španělštiny), se narodil 9. září 1917 v jihočeské vsi Stříbřec. V letech 1928-36 absolvoval klatovské gymnázium a v té době začal otiskovat své básně v časopisech. Do Rozhledů ho přizval ke spolupráci František Halas, jemuž básník svěřil v roce 1936 svou první rukopisnou sbírku *Ladění*. Pod tlakem událostí roku 1938 napsal Pilař sbírku *Jabloňový sad*, kterou nakonec v roce 1939 debutoval. Od podzimu 1936 studoval češtinu a francouzštinu na Univerzitě Karlově v Praze a jako posluchač čtvrtého ročníku byl 17. listopadu 1939 spolu s ostatními studenty zatčen a vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen. Později napíše ve svých vzpomínkách: *Vzpomínám si, jakým šokem byl pro mne, krátce po příchodu nás českých vysokoškoláků do koncentračního tábora, příchod polských profesorů a vědců krakovské Jagellonské univerzity, které v prosinci 1939 dal nacistický gubernátor Frank odvézt do téhož tábora*. Po návratu Jan Pilař pracoval v letech 1940 až 45 jako úředník v nakladatelství Novina a aktivně se účastnil protifašistického odboje.

V květnu 1945 Jan Pilař vstoupil do Komunistické strany Československa a jako ručitel podepsal jeho přihlášku František Halas, který za války překládal polské romantiky. O svém rozhodnutí pak řekl: *Bylo to za okupace, a to v čase, kdy jsme tajně poslouchávali plány o příštím uspořádání světa, kde naše vzájemná spolupráce měla hrát nemalou úlohu. Naše překlady chtěly pak být malým příspěvkem k tomu, co mělo přijít, chtěli jsme polským přátelům po válce ukázat, jak jsme na ně myslívali i v časech nejhrošších*. Jeho příklad a přímý podnět získal Pilaře pro překládání polské poezie a ten pak napsal vzpomínku na rozhovory ve vlaku, kterým spisovatelé a novináři jeli do Banské Bystrice na oslavy prvního výročí Slovenského národního povstání: *Setkání, které mělo nepochybně vliv na to, že jsem se rozhodl pro polonistiku a pro polskou poezii, se odehrálo v pádícím vlaku, v rozmluvách trvajících den a noc, v libáncích se svobodou, kdy jsem si poprvé mohl prakticky ověřit, co je to sblížení literatury s politikou, co je to praktický internacionalismus. /.../ Slíbil jsem, že budu překládat polské básníky, protože ve mně trvaly mučivé vzpomínky ze setkání s polskými profesory Jagellonské univerzity...* V té době nebyl ještě Pilař dostatečně vyškolen, neznal polský jazyk a neměl polonistické vzdělání. V letech 1945-49 vedl kulturní rubriku Zemědělských novin a v roce 1946 dokončil vysokoškolská studia doktorátem filozofie. V tomtéž roce byl na sjezdu spisovatelů zvolen do výboru Syndikátu českých spisovatelů. V období 1949-54 byl tajemníkem české sekce Svazu československých spisovatelů a současně v letech 1949-52 zástupcem šéfredaktora Lidových novin a v 1954-59 šéfredaktorem Literárních novin. Od 1959 do 1989 Jan Pilař působil v nakladatelství Československý spisovatel – v letech 1970-82 byl šéfredaktorem a v letech 1982-89 byl ředitelem nakladatelství Československý spisovatel. Od sedmdesátých let do roku 1989 Pilař externě přednášel a působil na katedře české a slovenské literatury Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. V roce 1980 se stal docentem habilitační prací *Má cesta k polské poezii*. Jeho básnické dílo ovlivnily vzpomínky na domov a zkušenosti z II. světové války, později psal pod vlivem konformní občanské poezie obhajující komunistický systém po únoru 1948 a po srpnu 1968. Zemřel v Praze 19. října 1996.

V souvislosti se svou žurnalistickou prací a s funkcemi ve Svazu spisovatelů Jan Pilař hodně cestoval, nejčastěji do Polska, kde přijel poprvé v roce 1946. Některé polské autory poznal už v Praze díky návštěvě polské delegace, která přijela v roce 1946 do Československa. Mezi polskými spisovateli tehdy chyběl velký Halasův přítel Julian Tuwim (základy novodobého přátelství velkého českého a polského básníka byly položeny v roce 1928 v Praze), a tak ho Pilař navštívil ve Varšavě. V té době už byl fascinován polskou poezií, neboť v létě 1945 dostal do ruky antologii válečných básní polských básníků s názvem *Z lat wojny. Poezja polska 1939-1945*, který uspořádal v Krakově profesor Kazimierz Wyka. V roce 1979 v předmluvě ke své významné antologii polské poezie 20. století pak napíše, že během četby Wykovy antologie vycítil básnickou energii, *ktará se slévala v jediný hlas ze všech končin světa: ze zahraničí, kde našli před nacisty asyl polští básníci Tuwim, Lechoń, Wierzyński, Słonimski, Ważyk, Putrament, Pawlikowska, Miłosz, z bojujících armád, v nichž pochodovali Broniewski, Szenwald, z podzemních partyzánských oddílů, v nichž bojovali a padli Baczyński a Gajcy a z nichž do osvobozené vlasti přešli Borowski, Różewicz, Dobrowolski, ze zajateckých táborů, v nichž celou válku strávil Galczyński, z nacistických žalářů, kde zahynuli Sebyła, Szymański a jiní.* Tehdy se Pilař se rozhodl – za jazykové spolupráce redaktora Antonína Stanislava Mágra, kterého mu doporučil František Halas – přeložit tuto sbírku do češtiny. O svém odvážném rozhodnutí uvést do češtiny tak různorodé autory i přes svou tehdejší nedostatečnou jazykovou vybavenost Pilař vypráví ve svých vzpomínkách: *Po válce to bylo pochopitelné. Stál jsem před paletou s mnoha barvami, všechny básníky spojoval étos boje za svobodu a nový svět. Chtěl jsem si najít svou cestu touto bohatou zahradou polské poezie a později jsem skutečně mezi nimi preferoval ty, s nimiž jsem cítil vnitřní spříznění. Ale v prvních poválečných letech převládal spíš úžas než uvědomělá volba. Všechny osobní kontakty byly ještě daleko přede mnou.*

Výměna spisovatelských delegací a navázání osobních styků měly těsně po válce velký význam, neboť po celé meziválečné období (až na jednu oficiální návštěvu polských básníků *skamandritů* v Praze v roce 1928) žádné oficiální ani osobní kontakty mezi čelnými českými a polskými spisovateli neexistovaly. V březnu 1947 Varšava vítala (mj. ústy básníka Jaroslawa Iwaszkiewicze, který napsal báseň *Československým bratrům*) československou stranickou a vládní delegaci vedenou premiérem Klementem Gottwaldem, která přijela k podpisu Smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci mezi Československou republikou a Polskem. Velká pozornost byla věnována obnovení polsko-českých literárních vztahů a důkazem těchto snah byla také knižní novinka *Pochodně. Výbor z polské poezie 1938-1945* přeložená Janem Pilařem a doprovázená doslovem známého pražského polonisty Karla Krejčího. Smlouva o vzájemné kulturní spolupráci, kterou podepsaly naše státy, rychle vedla k byrokratizaci těchto dosud živých a bezprostředních vztahů, a pak přišel únor 1948. V tomto období publikoval Pilař své překlady knih pro děti a mládež – nejprve to byly česko-polské svazky básní klasika dětské literatury Jana Brzechwy. České nakladatelství Svoboda tehdy uzavřelo s polským Czytelníkem dohodu, že svazky budou první společnou koedicí – ilustrace, formát, grafická úprava bude navlas stejná v obou vydáních. Poté následovala kniha Haliny Bielińskiej a o několik let později se autor překladů vrátí ještě k básním pro děti Evy Szalburg Zarembiny a Juliana Tuwima. Pilař tak začal postupně pronikat do tvorby největších mistrů poezie pro děti, Brzechwy a Tuwima, protože vycítil v ní to, co mohlo poněkud přelyrizovanou poezii tradice Sládkovy a Kožíškovy inspirovat k větší konkrétnosti, zejména k slovnímu humoru a zvukovým hříčkám, k hravé epice a reálné dětské fantastice.

Milan Blahynka ve své monografii upozorňuje, že od roku 1947 se Pilařův vývoj nerozděluje na původní a překladové úseky, nýbrž práce je současná. Takto soustavně na obojím poli pracoval po celý život snad jen Jaroslav Vrchlický, o jehož vlivu Pilař psal v roce 1979: *Vrchlický byl pro mne básníkem mého kraje. Potom básníkem lásky. Později mistrem formy. Geniálním překladatelem. Polonistou.* V té době ještě nic nenasvědčovalo tomu, že se Pilař v budoucnu stane velmi plodným překladatelem. Sice v roce 1940 psal v novinách, že překládá německou poezii i prózu, dokonce se objevovaly v časopisech nějaké jeho překlady z němčiny, ale teprve polská literatura mu učarovala na celý život. *Jako jeden z interpretů a překladatelů polské lyriky v poválečných letech jsem cítil naléhavou nutnost rekonstruovat rodokmen básníků, kteří představují živé povědomí současného polského písemnictví* – píše Jan Pilař v předmluvě k antologii polské poezie 20. století. – *Musel jsem tuto otázku položit nejdříve sám sobě: vytvořit si kritéria a současně s tím odstranit mezery a zaplnit prázdná místa, aby mohla být demonstrována kontinuita nejen v poezii našeho věku, ale i zázemí daleko hlubšího.*

Když začínal překládat *Pochodně*, musel se naučit jazyk a pochopit alespoň základní rysy poetiky téměř třiceti velmi různorodých autorů. Později se pozastavovali nad touto metodou (Pilařova antologie *Setkání nad Vislou* z roku 1978 prezentovala dokonce padesát polských básníků) polští i čeští odborníci (mj. spisovatel a překladatel Marian Grześcak), kteří tvrdili, že básníci nejčastěji překládají autory blízké svému srdci a své metodě. Blahynka i zde vidí vliv Vrchlického: *Pilař převzal od "svého" Vrchlického cosi z jeho sice sisyfovského, leč přece nikoli marného úsilí obejmout a přisvojit svému národu obrovské bohatství kultury a umění, které se vrstvilo prací celých generací. V Pochodních Pilař dále rozvinul tendenci, která se už rýsovala v Okovu, tendenci neuzavírat se různým poetikám.* Například zde najdeme dva překlady z Tadeusze Różewicze, který v té době chystal svoji první sbírku *Neklid*. Obě básně – *Nářek* a *Očištění* – byly příznačné pro nově se tvořící Różewiczovskou poetiku a o začátcích svého vztahu k tomuto velkému současnému polskému básníkovi Pilař později napíše: *Różewicz dovedl být oddaným a blízkým přítelem. Sblížila nás i společná obloha, která se klenula nad naším pokolením, prožitek války, po ní naivní víra, že lze navrátit ztracený ráj dětské doslovnosti. Hledali jsme cestu každý jinak. Já vycházel z tradice písňové, horoval jsem pro poezii prožitku, smyslů, melodičnosti. Różewicz svou antipoezii, jak se později začala jeho poetika označovat, zviklal na krátký čas i mě. /.../ Já jsem tenkrát Różewicze hodně překládal a sledoval jeho vývoj.*

V roce 1949 byl Pilař spolu s Jánem Poničanem delegátem na neslavně známém štětínském sjezdu spisovatelů, kde se neústrojně oktrojovala polské literatuře dogmatická kritéria socialistické literatury a jeho závěry měly zakrátko postihnout v administrativní sféře jak Różewicze, tak i později hojně Pilařem překládaného K. I. Gałczyńskiego. Z korespondence je patrné, že pro Różewicze byly nejen polský, ale i tehdejší český frézistický entuziasmus a špatně chápaná lidovost podezřelá, a když v roce 1952 vyšla v Československu antologie *Nová polská poezie*, připravená oficiálními místy ve Varšavě, básník byl v ní zastoupen pouze jedinou básní *Rychleji než ve snách* s budovatelským námětem, kterou později nezařadil do souborného vydání. Oba spisovatelé se názorově i ideologicky rozešli, Pilař zvolil cestu občanské poezie se vším rizikem a omyly (mj. byl autorem naivních agitek a básnických rozloučení se Stalinem a Gottwaldem) a přestal se na dlouhou dobu zajímat o Różewiczovu tvorbu jako překladatel. Polský básník setrval na poezii odřenou do dřevě ze všeho, co staletí považovala za poetické. Jeho prozaické sdělení bylo možné převést až se zdrcující doslovností do češtiny a tento poetický princip neoslovoval Pilaře-překladatele. Tím spíš je zajímavá vzpomínka na tragickou životní událost, která ho později přinutila,

aby své stanovisko přehodnotil. Když v roce 1974 Pilař hledal název pro antologii deseti poválečných polských básníků, nazval knihu podle Rózewiczovy básně *Čistý zpěv*, ale výbory jeho poezie nakonec vyšly v překladech jiných autorů.

K některým významným básníkům se Pilař naopak pravidelně vracel, aby z nich uspořádal samostatné svazky a někdy i několik reprezentativních výborů (L. Staff, J. Tuwim, J. Iwaszkiewicz, W. Broniewski a K. I. Gałczyński). Později napíše o svých začátcích: *Překlad, to je v podstatě pokus o znovuvytvoření básně v jiném jazykovém materiálu, ale se stejnými básnickými zkratkami, obrazy, rytmikou, rýmy. Měl jsem za sebou první, ještě nedokonalé pokusy o zmocnění se formální veršové dokonalosti J. Tuwima, snažil jsem se najít ekvivalenty pro zdánlivou prostotu úderných veršů Broniewského, pohrál jsem si s dětskými verši, plnými slovních hříček, u Jana Brzechwy, hudebním sluchem jsem pochytil podstatu prozódie Gałczyńskiego.* Pro Pilařovu tvorbu jako celek je charakteristické neustálé přepracovávání a zdokonalování textů; impulsem k překládání je pak zápas, který musí podstoupit. A tak ve svých vzpomínkách napíše: *Nad každým veršem jsem proseděl hodiny, každá báseň měla desítky variant a teprve po mnoha letech se dočkali ti největší básníci definitivních textů, pakliže je o definitivnosti u překladů vůbec možné hovořit.*

Jak jsem se už zmínila, polští spisovatelé (P. Gojawiczyńska, Z. Nałkowska, J. Przyboś, J. Andrzejewski a J. Wiktor) přijeli na podzim roku 1946 do Československa a v létě 1947 je navštívila delegace českých a slovenských spisovatelů (M. Pujmanová, A.C. Nor, V. Řezáč, R. Brtáň a P. Bunčák). Vedl ji František Halas, tehdejší předseda Syndikátu českých spisovatelů, který během pobytu v Polsku obdržel Řád Polonia restituta jako dík za překlady Mickiewicze. V roce 1949 mu pak byla udělena Cena polského Penklubu za překlady Mickiewicze na polském velvyslanectví v Praze. V září 1947 odjela do Polska na pozvání Západního institutu v Poznani druhá poválečná kulturní delegace; byli v ní mj. vynikající slavisté a polonisté profesoři F. Wollmann a K. Krejčí, překladatelé H. Teigová, J. Závada a J. Pilař, který s sebou přivezl svazek *Pochodní*. Osobní seznámení s četnými polskými básníky a dobrý ohlas *Pochodní* (po překladech F. Kvapila a mladšího J. Kárnika zazněla polská poezie konečně v moderní básnické češtině a K. Bednář ocenil na Pilařových překladech, že se vyznačují *veškerou formální kultivovaností současné české poezie*) povzbudil Pilaře k další překladatelské práci. Je zajímavé, že i když v tomto období vycházelo v Československu souborné vydání Mickiewiczových spisů, on sám se na něm nepodílel. Je pravda, že byl v té době ještě málo zkušeným překladatelem a možná to vysvětluje i jeho obdiv k počínu svého mistra vyjádřený slovy: *Mickiewicz musel víc než sto let čekat na moderního překladatele, básníka Františka Halase, který mu propůjčil vyspělý básnický jazyk. /.../ Jeho přebásnění Konrád Wallenroda, Gražyny a Dziadů znamená povýšení překladů z polské poezie do roviny moderního uměleckého překladu. O dvacet let později se hrává v polské poezii stejnou úlohu jako Čapek v poezii francouzské.* I později, v sedmdesátých a osmdesátých letech, kdy už jako zkušený autor překládal poezii Kochanowského a polských romantických básníků (např. J. Słowackého, kterému Halas nemohl – dle jeho slov – zdaleka dát tolik uměleckých sil jako Mickiewiczovi), Pilař přenechal Mickiewiczovo dílo jiným překladatelům.

Ke konci čtyřicátých let se Jan Pilař zajímal především o současnou polskou poezii. Přispívaly k tomu každoroční návštěvy Polska a na oplátku i přátelské návštěvy polských básníků v Praze, kdy Pilařův byt na Vinohradech stále častěji sloužil česko-polským stykům a začal se stávat důležitým archivem polských knih a básnických rukopisů. Pilař byl v té době fascinován poezií polského básníka Konstantyho Ildefonse Gałczyńskiego (*měl jsem skutečně*

trochu závrať z té zvláštní kombinace lyriky a absurdity, jarmarečního humoru a intelektuální satiry, fantastiky a syrového realismu) Když hned po válce pořádal svou první antologii *Pochodně*, Gałczyńského ještě neznal a když po jejím vydání dostal do ruky jeho sbírku *Wiersze*, byl uchvácen a za týden přeložil patnáct básní. Mladý český básník nalézal v poezii svého staršího polského kolegy mnoho z toho, co sám měl rád a zároveň se řadu let potýkal jako překladatel, který se snažil proniknout do jeho poetiky, s problémy: *Překládat Gałczyńského nebyl pro mne jeden z řadových překladatelských úkolů, ale mnoholeté vyrovnávání se s básníkem, který mně přitahoval a současně se vzpíral překladu, který byl mým důvěrným přítelem i příliš laskavým soudcem mých překladů jeho veršů, jimž jsem chtěl v českém jazyce dát tutéž lehkost a bravurnost, tutéž každodennost a dojímavost, tutéž ironičnost i neočekávanost.*

K. I. Gałczyński pak v lednu 1949 navštívil Františka Halase (přítomni byli V. Holan, V. Závada a J. Pilař). Vzájemné přátelství těchto dvou velkých básníků také přispívalo k bližšímu seznámení se s jejich tvorbou v obou zemích. O této návštěvě čteme ve střípcích z pražské korespondence Gałczyńského: *Jeli jsme tři, má žena, básník Jan Pilař jako vejce vejci podobný kardinálu Richelieuovi, a níže podepsaný skutečný autor Začarované drožky. /.../ Podobný J. S. Bachovi stál najednou přede mnou kdosi rozesmátý, obtloustlý, zářící rozhodným antivegetářstvím. Byl to František Halas, vedle Holana největší básník v současném Československu, srdečný člověk, svázaný mnohými pocity přátelství s polským Parnasem. Hle, Tuwimův Tančící Sokrates se dvěma dedikacemi na téže stránce: první s datem 1928, druhá poválečná (1946) se slovy: Mám tě rád, Halasi!!!* Ve stejném roce vychází výbor Tuwimovy poezie *Slovem do krve* v překladech Jana Pilaře (s doslovem Karla Krejčího), akcentující v duchu tehdejší doby sociální a protifašistická témata. V roce 1948 Pilař mohl vycházet pouze s polských výborů – ještě stále nedokončené Tuwimovy spisy začaly totiž vycházet teprve v roce 1955. Nicméně autor v dopise děkoval svému překladateli: *Vypadá to jako paradox, neznát jazyk a vycítit přednosti překladu, ale umožnily mi to ohodnocení jistě "příznivé okolnosti": že jsou to mé básně; že sám jsem překladatelem (znám tudíž tajemství oboru); že naše jazyky jsou rodnými bratry.*

Rok 1949 byl pak nazýván pražským rokem Gałczyńského – básník se tady vracel třikrát. Praha mu byla velmi blízká z toho důvodu, že jeho matka Wanda se sem v roce 1930 po svém ovdovění provdala. Žily tady také její dvě sestry, z nichž jedna byla provdána za baletního mistra Národního divadla. V roce 1939 Gałczyńského matka zemřela a tak po svém návratu z válečných toulek se mu konečně podařilo vypátrat v Praze příbuzné a také najít na Olšanských hřbitovech její hrob. První pobyt v *Zlaté Praze mé matky Wandy* inspiroval polského básníka k napsání dlouhého veršovaného fejetonu pod názvem *Československo. Byl to chvalo zpěv – reportáž na zem, do které se zamiloval*. Během druhého pobytu Gałczyńského v Československu Halas uspořádal ve svém bytě malé básnické sympozium a přizval na ně Vladimíra Holana, Viléma Závadu a Jana Pilaře. Závada pak o této noci napsal: *Vím jen, že jsme se na sebe dívali, že jsme mnoho a o překot mluvili, že jsme se vznášeli v oblacích dýmu a že jsme poslouchali Janáčkovu hudbu. Najednou Halas zastavil gramofon a rázem padla mezi nás nějaká disharmonie. Netušili jsme, že je to disharmonie smrti.* Na podzim 1949 přijíždí Gałczyński (spolu s Ryszardem Matuszewským) jako delegát Svazu polských spisovatelů na pohřeb F. Halase. Jeho památce věnuje jednu ze svých xenií: *Jakými rýmy tě mám cenit, / arcibásníku, mráčku skvoucí, / tritóne, první v české zemi, / v ohromnou mušli veršů dmoucí?* Polský básník věnoval xenií také svému budoucímu překladateli, Janu Pilařovi: *Můj milý, jestli ve tvém kraji / znají básníky polské země, / jestli nás čtou a rádi mají / to jenom díky tobě, Jene.* Ten ve své vzpomínce na Gałczyń-

ského návštěvy v ČSR později napíše: *Zůstala po této trojí návštěvě hrst vzpomínek a fejetonových veršů, svým chápáním československo-polského přátelství snad nejoprávněnějších, jaké byly v historii našich národů napsáno.*

Přichází rok 1950 a v polské literatuře vrcholí dogmatické tendence. Na varšavském sjezdu spisovatelů byl Gałczyński nazván nenapravitelným výstředníkem, rozsévatelem iracionalismu a vyjadřovatelem rozkladných proudů; stupňující se útoky pak měly neblahé následky a básník dlouho nemohl publikovat. Přesto se (z Pilařovy iniciativy) objevilo osm překladů jeho básní v sestavené ve Varšavě kolektivní antologii *Nová polská poezie* (1952), o které jsem se už zmiňovala. V roce 1951, necelé dva roky před smrtí Gałczyński ve svém dopise připomene Pilařovi, že ještě nevydal knihu jeho poezie. Musel přijít rok 1956 a "polský říjen", kdy se pohnuly ledy i v polské literatuře a z chaosu a bouří mohla vyjít vítězná, dříve zavrhaná poezie K. I. Gałczyńského. A tak teprve v roce 1957 nastane vhodná atmosféra pro představení tohoto originálního polského básníka českým čtenářům v širokém nezkrasleném výboru s názvem *Divoké víno*.

V čase, kdy vyšel výbor z Tuwimovy poezie (1949), začínaly se už prosazovat schematické představy o poezii. I když Pilaře při poznávání polské poezie zpočátku vedla spíše intuice a přátelské svazky, vždy dbal o to, aby se prosadil nový vztah k polské kultuře. Chtěl, aby český pokrokový čtenář poznal v polské poezii to, co je mu blízké, aby se překonala tradice *nízké kulturní výměny česko-polské na bázi konzervativního pojetí literatury i společnosti*. Proto také padesátá léta stojí ve znamení překladů poezie proletářského básníka Władysława Broniewského, jehož jméno a verše Pilař četl poprvé v září roku 1945, kdy listoval už zmiňovaným svazkem veršů *Z lat wojny*. Tenkrát přeložil všech pět tam obsažených básní Broniewského a jeho předtucha válečné apokalypsy *Poslední výkřik* pak otevírala českou antologii *Pochodně. V těchto verších zněla vlastenecká nota se všemi atributy básnického slova, revolučního postoje a věrnosti jejím ideálům. Takového jsem potom Broniewského prezentoval českým čtenářům, takového jej přijímali ve vzrušených poválečných letech čtyřicátých a padesátých*. Pilař publikoval v té době tři jeho české sbírky: poému *Pařížská komuna*, básnický výbor s názvem *Nepokořená píseň* a sbírku *První motýlek*. Také v antologii *Nová polská poezie* je Broniewski zastoupen nejpočetněji. Kniha vyšla v době, kdy básník přijel se svou manželkou na pozvání do Československa. Během měsíčního pobytu Broniewski putoval spolu s V. Nezvalem, V. Závadou, F. Branislavem aj. Pilařem po Praze, navštívili také Karlštejn a Karlovy Vary. Ve svém rozhovoru pro český rozhlas polský básník prohlásil: *Jsem přítelem Čechů a Slováků. My Poláci jsme vám blízcí jazykem, historií, zeměpisnou polohou. Ale dnes nejreálnější sblížení je výsledkem nádherného budování socialismu v obou našich přátelských zemích*. V roce 1957 československá vláda udělila Broniewskému vysoké státní vyznamenání a laureát řekl ještě jednou mnoho věrných slov o kráse Prahy a – dle Pilařova svědectví – *opakoval rozšířené mínění v Polsku o tom, že Češi jsou praktičtí a realisticky strážliví, a proto mají zachovalou Prahu, a Poláci romantici, kteří neváží důsledky svých gest, a proto mají rozbitou Varšavu*.

Po Stalinově smrti v roce 1953 a revolučním "polským říjnu" 1956, který se stal pro Poláky symbolem politického uvolnění, nastalo v literatuře a kultuře vůbec tzv. období tání. Tato doba přinesla v Polsku konec socialistického realismu, návrat k potlačovaným národním tradicím a otevření směrem k Západu. V roce 1956 se také objevuje několik důležitých debutů; jednalo se o opožděné z politických důvodů sbírky Zbigniewa Herberta a Mirona Białoszewského, v roce 1957 vyšlo pak *Volání k Yettimu*, třetí sbírka a opravdový debut Wisławy Szymborské, pozdější nositelky Nobelovy ceny. Byl také vytvořen prostor pro

nástup *generace 1956* (debutanti narození ve 30. letech), které se také říkalo *generace Współczesności* (název literárního časopisu. K jejím předním představitelům patřili mj. básníci-debutanti Stanisław Grochowiak, autor sbírky *Rytmická balada* a Jerzy Harasymowicz, autor *Zázraků*. Nástup generace 1956 je časově tentýž jako nástup české generace Května a ke konci 50. let byly živé svazky skupiny "poezie všedního dne", M. Holuba, J. Šotoly a M. Floriána se Z. Herbertem, J. Harasymowiczem, S. Grochowiakem a M. Białoszewským a objevovaly se četné překlady jejich básní v časopisech a knižních vydáních. *Byly tu pokusy i lidsky i literárně v těch navazovat kontakty a vytvářet paralely analogických dvojic, např. Herbert – Holub*. V uvolněnější atmosféře 60. let se objevila v ČSR sbírka Zbigniewa Herberta *Studium předmětu* v překladech Vlasty Dvořáčkové a Miroslava Holuba; na další Herbertovy knihy si museli čeští čtenáři počkat až do devadesátých let. Vlasta Dvořáčková v té době přeložila i sbírku Wisławy Szymborské *Sůl*, a také na další knihy této významné polské básnířky se pak u nás dlouho čekalo. Experimentující básník Miron Białoszewski se svého českého vydání bohužel nedožil.

V té době byla polská literatura velmi intenzivně překládána do češtiny a umístila se na nevidaném třetím místě, hned za překlady z ruštiny a angličtiny co se týče počtu vydání. Jelikož Gałczyński naplňoval Pilařovi jeho představu básníka a pojetí tvorby i kultury, český básník a překladatel se stále k němu vracel. Po *Divokém vínu* (1957), *Niobé* (1960), *Začarované drožce* (1963) a frašce *Noc zázraků* (1964) uvedl k nám Gałczyňského satirika *Zelenou husou* (1965; 108 groteskních divadelních scének). Později ještě vydal výbor básníkovy milostné poezie s názvem *Prstem otáčíš planety* (1973) a většinu Gałczyňského veršů, které ještě v dalších redakcích opravoval, vydal v roce 1980 ve výboru *Sedmé nebe*. V doslovu ke knize *Niobé* Pilař napsal, že mu Tuwim, Broniewski a Gałczyński *dali míru plného a velkého života zasvěceného poezii, která si neúprosně prodírala cestu k lidem*. Tímto objemným svazkem, který byl vlastně shrnutím jeho první překladatelské etapy, se Pilař vracel ke svým třem oblíbeným básníkům a po výboru Gałczyňského poezie pak uspořádal další dva výbory pro základní řadu Klubu přátel poezie – Tuwimova *Tančícího Sokrata* (1966) a Broniewského *Naději* (1973). Kromě polských literárních klasiků Leopolda Staffa (*Labuť a lyra*, 1960) nadále překládal i klasiky dětské literatury.

V roce 1968 mu dosavadní angažovanost na poli socialistické kultury a řada státních i zahraničních vyznamenání "přitížila" a tak musel Jan Pilař z Československého spisovatele odejít, než se v počátcích normalizačního období mohl do nakladatelství, jemuž věnoval mnoho svých sil, navrátit jako jeho šéfredaktor (1970). Milan Blahynka podtrhuje, že *důvěrný dialog, který polská poezie vede se svým tvůrcem Janem Kochanovským (nejčastěji u Gałczyňského) svedl českého překladatele až k tlumočení renesančního mistra, jak od Tuwima, Broniewského a zase Gałczyňského, v nichž je mnoho narážek na Norwida, šel Pilař ke svému objevu Norwida pro českou poezii*. Přátelské vztahy pojily Pilaře také s Jarosławem Iwaszkiewiczem, který býval v Praze častým hostem, neboť navštěvoval Pražské hudební jaro. V roce 1952 vznikl jeho cyklus *Česká suita*, který se skládá ze čtyř částí: *Cesta na Dobříš, Mníšek, Svatý Prokop a Stříbrná maska*. V roce 1960 byl Iwaszkiewicz spolu s Arturem Międzyrzeckým hostem českého Svazu spisovatelů a v příštím roce bylo zde uspořádáno literární odpoledne věnované jeho dílu. Poté následovaly publikace jeho básní v tisku i v knižních výběrech: *Plavení koní* (1972) a *Hrst vrbových lístků* (1981).

Jan Pilař je také autorem významných antologií – *Čistý zpěv. 10 současných polských básníků* (1974), *Setkání nad Vislou. Polští básníci 20. století* (1979), *Hledám, tedy jsem*.

*Výbor z mladé polské poezie (1987) – které přiblížily českému čtenáři to nejlepší, co vznikalo v polské poezii 20. století. V osmdesátých letech začínal pomalu bilancovat: Po válce jsme se podíleli na plánovité kulturní politice i v překládání. Čeští překladatelé zma-
povali velmi široký terén hluboko do minulosti a neopomenuli jedinou hodnotu přítomnou. Už na 1. sjezdu překladatelů ve Varšavě bylo řečeno, že za dvacet let se z české strany pře-
ložilo víc polských knih než za předchozích tři sta let. Dnes je to daleko víc než tisíc titulů.*

Jan Pilař, básník, esejista a překladatel socialistické orientace získal v sedmdesátých a osmdesátých letech málem monopolní postavení jakožto překladatel polské poezie a zároveň také agilní funkcionář spisovatelských a překladatelských organizací. Můžeme se pochopitelně dohadovat, zda nebyl ideologicky příliš jednostranně zaměřený a pozastavovat se nad jeho volbou těch či oněch básní a autorů, kteří jsou možná v jeho básnických výbo-
rech prezentováni poněkud jinak než v Polsku. Přes veškeré snahy se českým překladate-
lům nepodařilo – z politických důvodů – až do roku 1990 přiblížit a publikovat v oficiá-
lních československých nakladatelstvích hodnotná díla polských opozičních a emigračních
spisovatelů. Básník Czesław Miłosz, nositel Nobelovy cenu za literaturu, musel čekat na
své oficiální vydání až do roku 1990. Přišla jiná doba a o slovo se hlásili noví nebo starono-
ví překladatelé, kteří začali vyplňovat bílé skvrny na mapě česko-polských literárních
vztahů. A tak aspoň slovy polonisty, literárního vědce a překladatele Otakara Bartoše shrnu
na závěr zásluhy J. Pilaře na tomto poli: *Jan Pilař organicky a citlivě integroval do naší
básnické tradice a čtenářského povědomí řadu velkých, pozoruhodných představitelů pol-
ské poezie. Ke každému z nich přistupoval hluboce poučen a citově spřízněn, s pochopením
logiky jeho individuálního tvůrčího osudu i souvislostí s tradicemi polské a světové poezie.
Ke každému přistupoval se stejnou pokorou, úctou k jeho osobité filosofii i básnickému
stylu a tak Pilařova služba géniům polské poezie jistě také nesmírně obohatila jeho vlastní
citový i myšlenkový svět.*